

Demokracie a EU

Demokracie není pevně daný stav, ale nikdy nekončící proces a Evropa je místo, kde kolují stejné myšlenky

Když jsem se v létě roku 1978 ocitl v exilu, můj starší přítel pan Berauer z Krefeldu, který se zrovna vrátil z návštěvy Československa, mi řekl: “Totalitní režim se dá u vás poznat už cestou z letiště. Nemáte označené krajnice silnic bílými pruhy: Občan neví, kde jsou hranice území, za které ručí stát a odkud na sebe přebírá za vše odpovědnost řidič. To je ve fungující demokracii nepřipustné.”

Tehdy jsem si poprvé uvědomil, co je demokracie v praxi: je to společenství plnoprávných občanů, které vykonává správu věcí veřejných, tedy i státních silnic. Chrání občany a neslouží hrstce mocných k manipulaci s nimi.

Demokracie není pevně daný stav, ale nikdy nekončící proces, který je závislý na tradici. Jinak se chápe ve Velké Británii, kde ji lze datovat od mýtické Magny Charty z roku 1215 a od prohlášení Filipa Oranžského v roce 1688, že nevládne lidu, ale s lidem, přes Francii, kde má kořeny ve Francouzské revoluci v roce 1789, či Německo a Rakousko, kam byla exportována po roce 1945 a třeba Španělsko, kam dorazila v letech 1975 až 1978. Ve střední Evropě byla demokracie nastolena až po roce 1989. V Československu, Polsku a Maďarsku sice všichni pád bývalého režimu bouřlivě oslavili, ale nevěděli, co demokracie je. A to se v posledních letech začíná měnit: označení krajnic na dálnicích a silnicích končí někde v Polsku za Bialystokem a na Slovensku za Košicemi a naproti tomu bílé čáry a závory, které vedly napříč silnic tam, kde bývaly hranice států, najdeme jen cedule podobné těm, které označují, že opouštíme nějakou obec či město. Většinou se dá všude platit i jednou měnou.

Na zrušení hranic, co si pamatuji, si stěžoval jen můj malý syn Ondřej, když jsme poprvé jeli lyžovat z Německa přes Rakousko do italských Alp, protože nás nikde nezastavili. Dřív totiž směl jezdit do Švédska za babičkou jen s maminkou, celou rodinu tam nikdy nepustili a přejezdy hranic pro něj znamenaly něco jako bojovou hru: musel předstírat, že na zadním sedadle v autě spí a pod ním byly naskládané rukopisy, které se nedaly posílat poštou, protože by je celníci zabavili a nás za pašování rukopisů zakázaných autorů zavřeli. Na zpáteční cestě zase pod ním byly naskládané knihy, které se daly do tehdejšího Československa jen pašovat nebo převážet diplomatickou poštou. Tomu už mí vnuci ani nevěří a mají dojem, že si vymyslím.

Jedna z definic Evropy říká, že je to území, kde kolují stejné myšlenky, tím, že padly hranice a dá se studovat na zahraničních univerzitách, tato myšlenka se opět naplňuje. Vlastně se vracíme k tomu, o co jsme se již kdysi pokusili: takhle jsme již byli propojeni univerzitami ve 13. a 14. století: studenti i profesori cirkulovali a s nimi i jejich myšlenky.

To vede k tomu, že se o demokracii všude začalo přemýšlet nově, viz Ralf Dahrendorf: *Der Wiederbeginn der Geschichte*. Když můj syn dnes jede z Berlína do Prahy ani neví, kde byly hranice a přibrzdí až někde za Ústí nad Labem, kde končí dálnice, a to jen proto, že místní občané a ekologové se bouří a vyžadují, aby tato nová a důležitá tepna nepoškodila České středohoří s dominantou Milešovky. I to je ale důsledek demokracie: stát od nich musí získat pozemky zákonnou cestou: už jim je nemůže ukrást a občan má právo bránit svou krajinu: nezachází se s ním ani s krajinou jako s majetkem státu.

Současná doznívající krize Evropské unie a agresivní anexe Krymu k Rusku, která je velmi podobná anexi Sudet z roku 1938 k Německu, by mohla být pro celou Evropskou unii snad největší šancí jak něco ve staré i střední Evropě změnit: mohla by vést k ještě těsnější spolupráci hlavně při obraně a bezpečnosti, tedy k semknutí se kolem základních hodnot, na kterých Evropa stojí: jako jsou svoboda, tolerance, rovnost, právní stát atd. Pokud se nám to nepodaří, nebude už unesena jen střední Evropa (jak napsal Milan Kundera), ale bude rozprodána (unesena) celá Evropa. Evropa má smysl potud, pokud stále ještě vedeme spor o její hodnoty, tedy o tom, čím je. Pokud vedeme vytrvale a neustále tento spor, jak řekl Nietzsche, jsme v ní.

Karel Hvižďala